

Waar woont tante Thea?

Als iedereen die fluit speelt nu maar netjes ‘tante Thea’ kon uitspreken, dan was goed articuleren een fluitje van een cent.

In Frankrijk is dat geen probleem: daar wordt de taal kort en krachtig, voor in de mond uitgesproken. Maar ja, we kunnen niet allemaal Fransen zijn! Wat als je een Amerikaan bent? Dan zal het toch meer als ‘thhanthhe Dhia’ klinken. Als je in Groningen geboren bent weet je niet beter of zij heet ‘tsantse Tshea’, maar kom je uit Limburg dan ken je haar als dhandhe Dheja. Kortom, een ‘gewone’ ‘t’ is nog zo gewoon niet.

Voor beginners hoeft aanzetten met de tong geen probleem te zijn: ze gebruiken hem wel (om de noten van elkaar te scheiden) óf ze gebruiken hem niet (gebonden spelen). Als docent moet je daar ook geen probleem van maken; gewoon treintje spelen (tu, tu, tututu) en zorgen dat de aanzet gelijk loopt met de vingers. Weinig beginners zullen zich bewust zijn van wat ze eigenlijk met hun tong doen, en dat hoeft ook niet.

Maar na een paar jaar wil je je leerlingen laten ervaren dat alles wat mooier kan klinken, en dat de articulatie dan deel kan gaan uitmaken van het karakter van een stuk. Een sterke of hoge toon moet snel komen, en dan is het dus handig om met een echte ‘t’ aan te zetten. Een zachte of lage toon daarentegen mag een wat weker karakter hebben; daarvoor wordt meer een ‘d’-aanzet gebruikt. En dat geeft bij veel leerlingen problemen.

Sommigen lossen dat op door eerst heel hard een ‘t’ uit te spreken. Er volgt een soort ontploffing in de toon, en als die toon er dan is willen ze daarna nog wel eens gaan blazen. Of ze geven een duwtje met de keel en laten de aanzet bijna (of helemaal) weg.

Dan wordt het tijd om bewuster te gaan voelen wat die tong nou precies doet in je mond. Zoals Hanns Wurz als eerste, en tot nu toe enige, beschrijft in zijn *Querflötenkunde*¹, moet de tong een ‘je-stand’ innemen. Op het moment dat je ‘je’ zegt (of ‘ji’ of ‘ju’, maar dat is wat minder ontspannen voor je mond), raken de zijkanten op ongeveer de helft van je tong je bovenkiezen. Heel veel (beroeps)fluitisten spelen altijd zo, maar de ervaring leert dat toch niet iedereen dat doet.

Stel je voor dat er onder een bepaalde snelheid vanaf je middenrif een luchtstroom uit je keel komt. Hangt je tong ergens los, laag in je mond, dan verspreidt die lucht zich door je mond en ben je een deel van de snelheid kwijt. Door meer met je lippen te knijpen bouw je toch weer een snelle luchtstroom op – buiten je lippen.

Door die ontsnappingsroute via je wangen met de tong af te sluiten, kan de lucht uit je keel als het ware via een gootje over je tong rechtstreeks naar je embouchure worden geleid. De

snelheid in je mond gaat dus niet verloren, waardoor de lippen zich niet extra hoeven in te spannen. Het resultaat is een krachtiger toon, met meer focus en klankkleur.

Een aardig bij-effect is dat de tongbodem meteen niet meer gespannen wordt, wat wel kan gebeuren als je het beeld van ‘een hete aardappel in je keel’ oproept. De keel kan nog steeds mooi open en ontspannen zijn. Ook de onderkaak kan gewoon ontspannen bewegen; wat hebben de keel of kaken tenslotte met de tong te maken?

Laten we eens bekijken wat de tong bij de aanzet eigenlijk doet. Mensen denken soms dat een ‘t’ of ‘d’ gemaakt wordt door de tong naar de tanden of het gehemelte toe te bewegen en dan, na het aantikken, weer los te laten. Als iemand dat echt fanatiek doet, zal bij iedere aanzet een soort ‘geflapper’ hoorbaar zijn.

Aanzetten kan het best omschreven worden als ‘loslaten’. Je zet je tong tegen de plek waar je tandwortels in het gehemelte zitten (of tegen de tanden of de verlaging daar net achter), je zorgt dat er genoeg adem in je mond zit en laat los (‘doet de poort open’) en blaast. Door dat langzaam te oefenen zal de aanzet steeds mooier gaan klinken en onderdeel uit gaan maken van de toon.

Nu moet je je alleen nog bewust worden van je afkomst, want een ‘t’ is een ‘t’ en niet een ‘t-h’ of ‘d-h’, of ‘t-s’!

De volgende oefening komt van Alex Murray.

Om en om spelen de docent en de leerling een toon, voor elke toon kan adem worden gehaald. Neem hiervoor Altijd is Kortjakje ziek (g-g-d-d-e-e-d, enz).

Maak steeds het hele liedje af; bij elke toon heeft de leerling een nieuwe kans zijn spel te vergelijken met dat van de docent.

1. De docent speelt elke toon alleen met ‘h’-aanzet (middenrif) – de leerling doet het na.
2. Elke toon wordt nu als ‘he-de’ gespeeld. Na het spelen van de ‘he’ tikt de tong even zachtjes de aanzetplek aan. Gewoon doorblazen alsof het één toon is; er mag geen gat vallen, en de toon mag tussen ‘he’ en ‘de’ niet inzakken of diminuendo maken.
3. Nu volgen ‘he’ en ‘de’ sneller op elkaar. Let op: de klemtoon blijft op de ‘he’ (als in het woordje ‘vlugger’) liggen!
4. Als laatste keer volgen ‘he’ en ‘de’ vlak achter elkaar; het is bijna een gewone d-aanzet, maar met ademsteun.

¹Hanns Wurz – Querflötenkunde. Piepenstock Verlag Baden-Baden, 1988.

Dit artikel is verschenen in FLUIT 2007-3, een uitgave van het Nederlands Fluit Genootschap. www.nfg-fluit.nl